

Upphovsrättsutredningen

Jenny Lundström: Tvingande regler i URL kan vara nödvändiga för att få balans på avtalsmarknaden!

UTREDNING SLFF har tillsammans med övriga upphovsmanorganisationer i KLYS (Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd) drivit saken om att få till stånd förändringar i upphovsrättslagen (URL) för att stärka upphovsmännens rättsliga ställning i avtalsförhållanden.

Sedan våren 2008 pågår en utredning där Jan Rosén, professor i civilrätt, är särskild utredare. Direktiven för utredningen innehåller flera delar, där översynen av tredje kapitlet i URL som handlar om upphovsrättens övergång i avtalsförhållanden är en del. Uppgiften för utredaren är långt ifrån en enkel match.

FRÅN UPPHOVSMANNAHÅLL har denna översyn varit en fråga som stått högst upp på agendan under många år.

Från utgivar- och producenthåll ser man nog helst att inga förändringar alls åstadkoms, näst helst att de regler som finns i lagtexten tas bort. Lagreglerna som finns idag är dispositiva, vilket betyder att de inte är tvingande utan kan förhandlas bort.

Från upphovsmannahåll skulle vi gärna se att tvingande

regler införs. Vi har visserligen alltid proklamerat avtalsfrihet men det måste göras något åt den obalans som råder på den upphovsrättsliga avtalsmarknaden.

Faktum är, att införa i vart fall några tvingande regler i URL skulle kunna ge samma effekt som när det infördes en lagstadgad tvingande månad för respektive förälder, i föräldradedigheten. De som knorrade mot regelvånget i början har nu insett att det var nödvändigt för att få och nå balans.

Till och med förläggare, utgivare och producenter har insett och går nu ut och förespråkar att; utan upphovsmannens ensamrätt kommer upphovsrätten att utarmas! Ensamrätten är fundamentet allt bygger på!

EN ANNAN DEL i utredningen som utredaren också ska ta ställning till är "om URL bör ändras för att säkerställa att de ersättningar som betalas till en organisation på grundval av avtalslicenser kommer rättighetshavare, särskilt de som inte företräds av organisationen, till del".

Här är svaret glasklart för SLFF. Såväl medlemmar som icke medlemmar får stipen-

dier/ersättningar på individuell basis. Av andelen sökande av stipendier var fördelningen det senaste året; medlemmar 57 procent och icke medlemmar 43 procent. Detta visar tydligt att SLFF förvaltar uppdraget i enlighet med de lagregler som gäller för avtalslicenser.

UTREDNINGSUPPDRAGET ska redovisas i sin helhet senast den 31 januari 2011. Men det kommer ett viktigt delbetän-

kande under våren angående just översynen av tredje kapitlet i URL, och vissa frågor om avtalslicenser. I skrivande stund har delbetänkandet inte kommit.

FOTO: PER ASPLUND

Jenny Lundström
Förbundsdirektör

§§ OCH %

Förbundets jurister besvarar dina juridiska frågor. Skicka frågorna till adm@slff.se.

ILLUSTRATION: ELIANE DUVEKOT

Brott att brottas med

I lågkonjunktorens kölvatten har vi jurister fått fler och fler ärenden där förlag beslutat att avbryta samarbetet och inte ge ut författarens verk. Ibland har skriftliga förlagsavtal tecknats för utgivningen och ibland finns endast muntliga utgivningsbeslut.

Vad gäller? undrar våra drabbade medlemmar. Får han eller hon betalt för nedlagt arbete trots att det inte blir någon utgivning? Svaret är ja. Naturligtvis ska författaren ha betalt.

Rätt till ersättning när förlaget avbryter samarbetet

Hur mycket blir dock oftast en förhandlingsfråga. Säg inte ja till första budet! Ett golv för absolut lägsta ersättning är avtalat garantihonorar. Finns inget skriftligt avtal kan författaren alltid åberopa köplagens 45:e paragraf som säger att om priset inte följer av avtalet, "skall köparen [det vill säga förlaget i fråga] betala vad som är skäligt med hänsyn till varans art och beskaffenhet, gångse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt."

Upphovsrättigheterna till det du som författare skrivit återgår därefter till dig och du bestämmer vad du framledes vill göra med din text. Kanske kan du ge ut verket på annat förlag eller i egen regi, men inget av detta ska påverka ersättningsnivån när du själv eller med SLFF:s hjälp förhandlar med det förlag som brutit avtalet – det är ju förlaget som har begått avtalsbrott, inte du!

Sveriges digitala bibliotek

Den 15 december undertecknades ett unikt dokument på Kungliga biblioteket (KB) i Stockholm. Representanter för Sveriges Författarförbund (SFF), Svenska Förläggarföreningen (SvF) och KB enades kring en idéskiss om digitalisering av det svenska litteraturarvet.

Idén är att börja digitalisera äldre verk och tillgängliggöra dem på KB:s webbplats. Böcker som inte går att köpa i tryckt form eller som e-bok ska tillhandahållas fritt för läsarna. SFF och SvF ska samarbeta med rättighetshavare och producenter och försöka lösa frågorna om upphovsrätten på ett enkelt sätt. KB ska ansvara för digitalisering av materialet och upprätta den portal där böckerna görs tillgängliga. Det digitala biblioteket ska ta vid där den marknadsdrivna utgivningen slutar. Det är därför nödvändigt att KB får ökade ekonomiska resurser, såväl genom privata som statliga initiativ för att det digitala biblioteket ska bli verklighet.

Som ett första steg kommer KB, SFF och SvF att inleda ett begränsat pilotprojekt på temat fyrtiotalisterna med ett urval av lyrik, prosa och tidskrifter från Sveriges litterära 1940-tal. Källa: Pressrelease från Kungliga biblioteket

Redaktionen

Ny teknik – möjlighet med utmaningar

Annelie Lindmark: Ny teknik kan hota upphovsrättens existens men den erbjuder även nya marknadsförings- och produktionsmetoder som gynnar upphovsmännen.

Den digitala utvecklingen och internet har de senaste två decennierna ifrågasatt och förändrat upphovsrättens existens. Upphovsrättens trygga vagga har mer än en gång satts i gungning genom nya möjligheter till kopiering av verk samt olovlig fildelning. Men samtidigt har den moderna tekniken också berett nya vägar för upphovsrätten på ett banbrytande sätt.

HISTORIK Det är ingen nyhet att upphovsrätten och den tekniska utvecklingen sedan lång tid har ett nära samband och alltid varit i ett beroendeförhållande.

Med en historisk återblick kan man konstatera att 1400-talets boktryckarkonst banade väg för mångfaldigande av verk på ett sätt som tidigare inte skådats. Böcker reproducerades och spreds till ett stort antal människor som tidigare aldrig haft tillgång till litteraturen. Samtidigt mötte den nya tekniken bakslag i form av efterbildningar och plagiat som hotade förläggarnas verksamhet.

Upphovsrätten hämmades, i vart fall tills eftertrycksprivilegierna uppstod. Genom privilegierna stävades de oönskade kopiorna så att boktrycksteknikens investerare återigen garanterades avkastning. Initialt var privilegierna snarare till förmån för förläggarna än för upphovsmännen. Men juridiken kom dock efter hand att anpassas så att upphovsrätten blev mer upphovsmännanvänlig, bland annat tillskrevs ensamrätten den intellektuelle skaparen.

Tekniken gynnar upphovsmännen

Sedan boktryckarkonstens genombrott har tekniken på ett näst intill explosionsartat sätt

utvecklats till vad den är idag – och utvecklingen fortskrider.

Tryckta verk som blir e-böcker och interaktiva läromedel samt filöverföringar av olika verk är numera vår vardag. Överföringar av verk på digitalt vis sker på några få sekunder. Därmed är upphovsrätten ånyo hotad av ny teknik som även den, paradoxalt nog, många gånger omfattas av upphovsrätt. Eller så kan man istället välja att se möjligheterna med denna nya teknik.

Datoranvändandet och internet som har blivit en del av vår vardag har kommit för att stanna. Digital teknik kommer med stor sannolikhet att accelerera i en allt snabbare utvecklingstakt och integreras alltmer i våra liv. Idag hanterar vi allt fler dagliga ärenden på digital väg. Internet har blivit ett självklart hjälpmedel för oss när vi söker adresser, restauranger och affärer. Och vi gör affärer på nätet. Nätkonsumtionen har ökat och nätbokhandlarna blir fler och deras utbud allt större.

En ny och viktig marknadsföringskanal är således för handen, vilken konkurrerar med de traditionella försäljningskanalerna.

Vad mer kan tekniken ge?

Många av de traditionella redaktionsåtagandena såsom textsättning och layout görs idag direkt av författarna i de datorprogram som manuset sedan överlämnas i. Exempelvis kan nämnas lätthanterliga programvaror för både text- och bildhantering som erbjuds i handeln. Programmen har också banat väg för egna produktioner i ett antal som vi tidigare aldrig sett.

Detta gör att allt fler tryckerier anlitas för den så kallade Print on Demand-tekniken. Dessa tryckerier erbjuder numera även distribution vid si-

FOTO: ANITA HITTINEN

Författarna kan göra en stor del av textsättning och layout själva genom de olika text- och bildprogram som erbjuds i handeln idag.

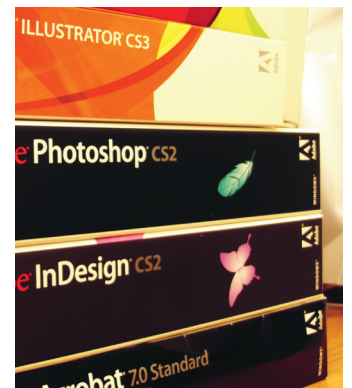
dan av ren produktion. Därmed har framställnings- och distributionsformerna för upphovsrättsliga verk till viss del ersatt den traditionella förlagsutgivningen.

Med andra ord; förlagens funktion minskas för var ny applikation som arbetas fram inom den tekniska upphovsrätten och förlagens roll försvagas i och med den nya tekniken.

Redaktörens roll kommer dock inte att försvinna helt. Läromedel kommer alltid att kräva faktagranskning och god anpassning till läroplaner m.m. Men framtidens utgivning kommer med all säkerhet att se annorlunda ut än vad den gör idag. Och det är därför inte utan viss förståelse man kan se förlagens och produktionsbolagens misströstan med personalnedskärningar och indragna boktitlar som följd.

Nya tider – nya förutsättningar

Vi befinner oss alltså just nu i en spännande ny teknisk utvecklingsfas, vars gränser vi ännu inte kan ana. Tekniska innovationer hotar ånyo initialt den befintliga upphovsrättens existens, denna gång med en digital eftertryckskonst. Upphovsrättsliga skyddsregler och därtill viktiga rättsfrågor

blir än viktigare att bevaka. De ställs på sin spets och prövas gång på gång. Men upphovsrätten kommer, sett ur ett historiskt perspektiv, alltid att bestå.

Studier visar också att upphovsrätten står för stora ekonomiska andelar i näringslivet, vilka bevakas av många intressenter. Möjligheterna med tekniken är också sannolikt fler än vad motsvarande hot är. Den nya tekniken har, förutom att den möjliggjort nya reproduktionsätt, även erbjudit nya marknadsförings- och produktionsmetoder som direkt kan gynna upphovsmännen.

På 1400-talet hade förläggarna den största nyttan av den tekniska utvecklingen. Mycket talar för att det blir upphovsmännen som kommer att dra det längsta strået denna gång.

Annelie Lindmark
Förbundsjurist